

CİHAN AKTAŞ'IN HİKÂYELERİNDE ÖTEKİLEŞTİRİLMİŞ BAŞÖRTÜLÜ KADINLAR

Derviş ERDAL*

Özet

İslâmcı yazar olarak tanınan Cihan Aktaş, hikâyelerinde ataerkil yapının ve kendilerinden olmayanlara yaşama şansı tanımayan sistemin kısılcacında kalan, genelde kadını özelde ise kamusal alanlarda ötekileştirilmiş başörtülü kadınları konu edinmiştir. Aktaş, eserlerinde sistemin ve modernizmin yozlaştırdığı, deforme ettiği, yok ettiği bir toplumda edilgenleştirilmek istenen başörtülü dindar kadınların duygularına tercüman olur, onlara yol gösterir. Yazar, hikâyelerinde ağırlıklı olarak kadın kahramanları öne çıkardığı ve kadın sorunlarını ele aldığı için bazı eleştirmenler tarafından feminist olarak değerlendirilmektedir; ancak kendisi bunu kabul etmemektedir. Bu makalede, Cihan Aktaş'ın hikâyelerinde kamusal ve özel alanlarda var olmaya çalışan başörtülü kadınların üniversite başta olmak üzere sokakta, işte, ailede ve çevrede nasıl ötekileştirildikleri ve bunun başörtülü kadınlar üzerindeki yansımaları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Başörtü, kadın, feminizm, kamusal alan, modernizm, üniversite.

The Otherized Hijabbed Women In The Stories Of Cihan Aktaş

Abstract

Cihan Aktaş known as the Islamist, has touched on women who are under pressure of patriarchal structure and the system in his

---

* Sivas Kongre Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni dervis.erdal@hotmail.com

stories which doesn't give opportunity to those who are not party to it and the kerchiefed women who have been otherised in public spheres. In her works Aktaş expresses kerchiefed religionist women's feelings those who have been attempted to be pacified in community which has been corrupted, deformed and suppressed by the system and modernism. The author, as she predominantly put forwards heroines and deals with the problems of women she is assessed as being feminist; however she doesn't admit it. In this article, it has been aimed to analyze Cihan Aktaş's stories in terms of women who have been otherised both in public and private area. It is aimed to search how they are otherised in universities including street, work, family and neighborhood and its reflection on the kerchiefed women.

Key Words: kerchief, woman, feminism, public, modernism, university

Giriş

Kadının Türk toplumdaki yeri ve konumu her dönemde olmakla beraber özellikle Cumhuriyet Dönemi'nde okuma ve yazma oranındaki artışla kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştır. Gelişen ve dönüşürülen dünyada Türk kadını, özellikle ötekileştirilmek istenen dindar ve başörtülü kadınlar, kamusal ve özel alanda hep yer arayışlarında olmuşlardır. Türk toplumunun ataerkil yapısı, düzenin egemenliği, hem kadının toplumsal alanda bireyselleşmesini geciktirmiş hem de düşünsel anlamda kadına öteki olma kimliğini yüklemiştir (Hazer 2005:46). Kadın, özellikle başörtülü kadın, kamusal alan başta olmak üzere her alanda sistemin ve modernizmin yıkıcı, yok edici etkisiyle bazen ailesi, eşi, eşinin ailesi, hocası, akrabası, patronu, kendilerine *bacı*¹ diyen dindar erkekler tarafından bazen de başörtülülere kendileri için tehlike olarak gören 'imtiyazlı gruplar' tarafından edilgenleştirilmiş, ötekileştirilmiştir.

Aktaş, eserlerinde genel çerçevede edilgenleştirilen kadınlara, özel çerçevede ise inançlarından ve yaşam tarzlarından dolayı ötekileştirilmek

¹ Aktaş, bacının, Anadolu insanı için ne anlama geldiğini, kamusal alandaki işlevini, başörtüyle ilişkisini *Bacı'dan Bayan'a* isimli kitabının önsözünde şu şekilde izah etmektedir: "*Bacı, Anadolu insanı için sosyal hayata akıba veya akrabalık dışı kadın ve erkek ilişkilerinin sıcak, masum ve güvenilir yönünü temsil ediyordu. Başörtüsü, Allah'ın emrine itaat etme isteğinin yanında, esasında Bacı olma niyetinin de ifadesiydi. Tesettür, kadının kamusal alanda insan kimliğini netleştirmek üzere, cinsel bir nesne olarak algılanmasına izin vermemek şartıyla ilişkilere girilebileceğini anlatır. Bacı söylemi bir taraftan Müslüman kadına kamusal alanda bir yer açarken, aynı zamanda onu tezlikle özel alana gönderecek bir hissiyata da dillendiriyordu.*" (Aktaş 2005c:IX).

istenen başörtülü kadınları konu edinir, onların duygularına içlerinden biri olarak tercüman olur. "Acı Çekmiş Yüzünde" hikâyesinde de ifade ettiği gibi kadınlar için "tesettür(ü), biçilmiş kültürel kalıpları reddederek kendi biricikliğine sahip çıkmamanın bir ifadesi" (Aktaş 1996:9) olarak gören Aktaş, kadın için örtünün ne anlama geldiğini ise "İslam'da Örtünmenin Temelleri" başlıklı yazısında şu şekilde izah eder:

"Kadının örtüsü onun toplum içinde kadını çekiciliğiyle yer almak istemediğini, istememesi gerektiğini ve iffetli oluşunu ifade eder." (Aktaş1991:31).

Cihan Aktaş'ın 9 hikâye kitabında yer alan toplamda 81 hikâyesinde² kadın kahramanların öne çıktığını görmekteyiz. Hikâyelerinin 70'inde vakanın zuhurunda doğrudan rol oynayan kadına, 11'inde ise erkek kahramana yer veren Aktaş, hikâyelerinde bilhassa 1980'li yıllarda ortaya çıkmaya başlayan dindar kadınların kamusal alanda var olma mücadelesinde, yaşadıkları sıkıntılara ışık tutar. Hikâyelerinde özellikle ötekileştirilmek istenen başörtülü kadınları yıkıcı modernizmin ekseninde ele alan Aktaş, hikâyeleri aracılığıyla inançlı kadınlara sık sık mesaj verir, onları feminist duygularla öne çıkarır. Ancak onun hikâyelerinde "feminizm"³, kadını her alanda erkekle eşit tutmayı amaçlayan, cinsel farkındalığı ortadan kaldıran bir kadın hareketinde değil, "kadın meselesinin ele alınışında" kendini gösterir. Bir röportajında kendisine "Üç İhtilal Çocuğu"nda çok belirgin olmamakla beraber özellikle "Son Büyülü Günler"den sonra, hikâyelerinde kendisinin feminist bir bakış açısı benimseydiği ve feminist şablonlar kullandığı yönünde birtakım tespit ve eleştirilerin olduğunu, bu konudaki düşüncelerinin sorulması üzerine verdiği cevapta sadece bazı çağrışım ve benzetmelerden hareketle bir akımı benimsediğinin söylenemeyeceğini ifade eden Aktaş, kendisine atfedilen "feminist" söylemi için şunları söyler:

"Genellikle kadın meselesiyle ilgilendiğiniz zaman, feminist diye adlandırılıyorsunuz. Bu çok kolay ama yanıltıcı bir yakıştırma. Ben İslâmiyet'e, kimliğimi yeterince vurgulu olarak Müslüman olarak ifade

² Aktaş'ın 9 hikâye kitabında toplamda 82 hikâye yer almaktadır. Ancak "Nesiminin Dönüşü" adlı hikâye hem *Acı Çekmiş Yüzünde* hem de *Azizenin Son Günü* adlı kitapta yer alması nedeniyle sadece biri bu sayıya dâhil edilmiştir.

³ Feminizm ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. *Kavramlar Sözlüğü II, Söylem ve Gerçek*, Maki Basın Yayınları, Ankara, 2006, s.253-262.

etmediğim zamanlarda bile hep saygı duydum. Dinin hayata ve ölüme ilişkin sorularına cevap vermeye yeteceğinden hiç kuşku duymadım. Benim kadınların meselelerine ilgimin kapsamı feminizmin kapsamıyla ortaklıklar gösterebilir ama bu sadece görünüşte böyledir. [...] Kur'an ve sünnet çerçevesinde hak ve özgürlükleri konuşurum. Bu geniş perspektifin sunduğu imkânlar varken, neden kendimi sınırlandırayım, feminizme sığınayım?" (Barbaraosoğlu 1995:13-14).

"Feminist yazar" söylemini kabul etmeyen Aktaş'ın, hikâyelerinde kadın hakları, muhteva yönünden benzerlik arz eden feminizmin bilindik anlamda dar çerçevesinde değil, İslâmî inancın geniş perspektifi içerisinde Kur'an ve sünnet boyutunda ele alındığını söylemek daha yerinde bir tespit olabilir. Nezihat Altuntaş, Türkiye'deki kadın hareketini dört dönem⁴ altında tasnifledikten sonra "*İslâmcı anlayışa göre feminizm(in), cinsiyetsiz, yani cinsler arasında kültürel ve sosyal ayırım olmayan bir toplum öner(diğini)*" (Altuntaş 2012:65) ifade eder. Abdurrahman Harmanlı, Aktaş'ın, daha çok kadınların dünyasını anlattığını, bu kadınların toplumun daha dindar ve muhafazakâr çevrelerinden olduğunu belirttiğinden sonra onun için "*daha çok, dindar, muhafazakâr, sorgulayan, entelektüel, toplumunda yadrganan, kendini geliştirmek için çabalayan, aceleci bir yargıyla "feminist" bile denebilecek kadımların öykücüsü*" (Harmanlı 2011:852) olduğunu ifade ederken "feminist" söylemindeki aceleciliğe dikkat çeker. Berna Moran ise feminist eleştiri ve edebiyat ilişkisine farklı bir pencereden bakar:

⁴ Nezihat Altuntaş, *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadımlar* kitabında "İslâmcı ve Kürt Kadın Örneğinde Türkiye'de Farklı Kadın Konumları" başlıklı yazısında Türkiye'deki kadın hareketini dört dönem altında şu şekilde tasnif etmektedir: İlki 1910-1920'lere kadar süren Osmanlı dönemidir. Bu dönemde Batı karşıtı bir feminist söyleminin hâkim olduğunu belirttikten sonra, bu feminist yaklaşımda özellikle vatanperver, aydın, eğitimli ve cinsiyetsiz kadın tipinin yaratılmasının amaçlandığını ifade etmektedir (Altuntaş 2012:62). İkincisi Kemalist söyleminin egemen olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1960'lara kadar uzanan dönemdir. Bu dönemde pragmatik söylem altında "*Bahya yöneliş*" ve "*laik Türk kadını yetiştirme*" amacının olduğunu belirtmektedir (Altuntaş 2012:62). Üçüncüsü 1980 sonrası süreci kapsayan dönemdir. Bu feminist yaklaşımda kadını özel alana hapsedilmekten kurtarmak, kamusal alanda erkekle eşit statüye ve haklara kavuşturmak; geleneksel ataerkil kültürel yapısını sorgulamak ve cinsel özgürlüğü savunmak temel talepler olarak görülmektedir (Altuntaş 2012:63). Dördüncüsü ise 1990'lardan itibaren başlayarak günümüze kadar gelen dönemdir. Bu dönemde, kadınların toplumsal ve siyasal düzeyde kitleler halinde etkin olduğu, özellikle İslâm ve Kürt kadınlarının yoğun hareketliliğinin yaşandığı bir dönemdir (Altuntaş 2012:64).

"Feminist hareketin bir parçası olarak 1960'lardan bu yana gelişen feminist eleştiri, erkek yazarların eserlerinde kadına karşı takınılan tavrı meydana koymakla işe başlamış, daha sonra kadın yazarlara yönelmiş, onların eserlerindeki özellikleri saptamış ve edebiyat tarihinde de kadın yazarların ayrı bir gelenek oluşturduklarını kanıtlamaya çalışmıştır. Ve nihayet, ataerkil düzende dilin de kadını aşağılama ve ezme aracı olduğunu belirterek kadın söylemi sorununu gündeme getirmiştir." (Moran 1991:240).

Gülsemin Hazer de "kadın yazarların, kendini ortaya koyma süreci içinde, kadın bakış açısından yararlanarak, daha iyi bir dünyayı, kadın dünyasını öykülerine yansıtması feministlikle suçlanmasına yol aç(tığı)nı" (Hazer 2005:49) söyleyerek kadın yazarların niçin feministlikle itham edildiklerinin kaynağına ışık tutar.

Aktaş'ın öykülerini *Dağınık Dünyaların Öyküleri* olarak niteleyen Hüseyin Su, yazarın dört öykü kitabından (*Üç İhtilâl Çocuğu, Son Büyüülü Günler, Acı Çekmiş Yüzünde, Azize'nin Son Günü*) hareketle onun öykülerindeki kadın kahramanlar için şu tespiti yapar:

"Genelde kadın (daha genelde de insan), özeld e Müslüman kadın, verili bir dünyanın, dayatılan bir dünyanın kısılcacında, darmadağınık, allak bullak olmuş bir hayatı yaşamak zorundadır. Hayatın her alanında çelişkilerle karşılaşır. Evde, işte, sokakta, çarşıda, pazarda, kentte, kasabada, köyde, inançta, inkârda, sevgide, nefrette, eylemde, eylemsizlikte, okulda, okul dışında, gelenekte, modernizmde, yurt içinde ve yurt dışında...[...] Kadın kahramanları, bu dağınık dünya içinde farklı zaman ve mekânlarda, farklı olay ve ilişkilerde karşımıza çıksalar da, gerçekte tek bir 'kadın'dırlar; bizim kendini, kişiliğini, benliğini arayan kadınıımız; annemiz, eşimiz, kardeşimiz, kızımız; evimizde, okulumuzda, iş yerimizde, çevremizde, ülkemizde; bizim kadınlarımız." (Su 1998:54-56).

Su'nun bu tespiti, aslında Aktaş'ın bütün hikâyelerinde dağınık dünyaların içinde kendilerini arayan bilindik kadınlarımızın, modernleşme sürecinde kendini yeniden tanımlayışına da farklı bir pencere aralar. Cemile Sümeyra-Köksal Alver, kadın öykücüler arasında Sevinç Çöküm, Fatma Karabıyık Barbarosoğlu gibi Aktaş'ın da hikâyelerinde kadınları, öncelikle insan, eş, anne olarak öne çıkardığını, kadının cinsel durumunu irdemediğini söyler (Sümeyra-Alver 2005:76). Selçuk Orhan ise Aktaş'ın öykülerindeki kadınlar için "herhangi bir Cihan Aktaş hikâye-

sinde tesettürlü, kendini geliştirmeye çabalayan ve gelişiminin tank kıldığı çevre karşısında git gide daha fazla kuşkulanan, suçluluk duygusuna kapılan bir kadını veya genç kızı okuyabiliriz.” der (Orhan 2004:35). Aktaş için “O genel olarak öykülerinde kirliliğinden ödün vermeyen kadınların savunuluşlarını anlatır.” diyen Necip Tosun, onun hikâyelerinde kadın kahramanların niçin başkaldırdığını ve dışlandığını şu şekilde açıklar:

“Onun öykülerindeki kadın kahramanlar da bir anlamda başkaldırırlar. Ama onlar cinsel özgürlükleri için değil, kimlikleri, inançları için bunu yaparlar. Bu insanlar, inandıkları gibi yaşamak istediklerinde toplum, düzen ve aile baskısıyla karşı karşıya kalırlar. İnançlarının peşine düştükleri için de dışlanırlar.” (Tosun 2005:99-100).

Bu çalışmada Aktaş’ın hikâyelerinde modernleşme sürecinde kamusal alanda yerini belirlemeye çalışırken inançlarından taviz vermedikleri için ötekileştirilen ve edilgenleştirilen başörtülü kadınları ve onların bu süreçte yaşamış oldukları sıkıntıları dört başlıkta ele almak algıda somutlaştırmayı sağlamak adına sanırım daha faydalı olacaktır:

1. Üniversitelerde Ötekileştirilen Başörtülü Kadınlar

Cihan Aktaş’ın hikâyelerinde yer alan gerek asıl gerekse yardımcı kadın kahramanların ağırlıklı olarak eğitilmiş oldukları görülmektedir. Aktaş’ın kadın kahramanları genel itibarıyla üniversitede okuyan, başörtülü oluşundan dolayı buralardan ayrılmak zorunda bırakılan veya bütün zorluklara rağmen okuduğu üniversiteden mezun olmuş başörtülü kadınlardır:

Teşekkürü Hakettiniz Bay Yargıç hikâyesinde kılık-kıyafet yönetmeliğine uymadığı için aldığı cezalar sonunda üniversiteden kaydı silinen isimsiz kadın kahraman (Aktaş 1992a:25); *Üç İhtilal Çocuğu’nda* üniversite mezunu Fâtıma (Aktaş 1992a:59,64); *Süleymaniye’den Sonra Bir Toplantı’da* İstanbul’da üniversiteyi okumuş Ayşe, ve onun Süleymaniye’deki arkadaşları Zeliha, Nurten, Makbule, Demet, Arife, Necla, Şennür Ayla, Nezahat, Ayfer, Leman (Aktaş 1992a:85-129); *Fesleğen Sokağı’nın Ölümü’nde* üniversiteyi okuyan isimsiz kadın kahraman ve özel bir kursta tarih öğretmeni olarak çalışan Nesrin (Aktaş 1992a:139); *Bal Festivali’nde* Ankara Gazi Eğitim mezunu Zehra ve okul arkadaşı Nezihe (Aktaş 1995:50-52); *Tamam Rızayeva’da* Moskova’daki bir üniversitede filoloji okumuş ve doktorasını yapmış Tamara (Aktaş 1995:87); *Seçilen’de* akademi mezunu

isimsiz kadın kahraman (Aktaş 1995:120); *Acı Çekmiş Yüzünde* üniversiteyi okuyan Hansa ile Hansa'nın üniversiten arkadaşları Necibe, Fulya ve Neşe (Aktaş 1996:7,13-14); *Şemsiyenin Altında* İstanbul'da mühendislik yapan Süreyya (Aktaş 1996:66-67); *Dağmık Dünya'da* hukuk fakültesi mezunu Gülnihal ve onun okul arkadaşı Nuran (Aktaş 1996:177,180); *Azizenin Son Günü*'nde tarih bölümü mezunu, doktora yapmış Azize (Aktaş 2006:6,12); *Yeşil Dallı Küçeler'de* Azerbaycan'da bir İngiliz şirketinde mütercimlik yapan üniversite mezunu isimsiz kadın kahraman (Aktaş 2006:27-28); *Yamalı Kür Şad'da* tıp fakültesini yarıda bırakan Pelin (Aktaş 2006:39); *Alnındaki İşğim'de* üniversite mezunu yirmi altı yaşlarındaki isimsiz kadın kahraman (Aktaş 1999:51); *Babam O Yağmurlu Gün Hiç Unutmuyor'da* İstanbul'da mimarlık bölümünü yarıda bırakan isimsiz dindar kız, onun arkadaşı Meral ve grafik bölümünde okuyan başörtülü kız (Aktaş 2005a:46-48); *Papaztepesi Cinayeti'nde* akademi mezunu ressam kız (Aktaş 2005a:144-145); *Halama Benzediğim İçin'de* akademi mezunu isimsiz kadın kahraman (Aktaş 2003:22); *Ankam Yolcusu'nda* üniversiteyi okuyan, kahvede feminist nutuklar çeken ve Deli Maya'ya benzetilen isimsiz kadın kahraman (Aktaş 2003:60); *Duvar Resm'nde* arkeoloji mezunu isimsiz evli kadın kahraman (Aktaş 2003:104); *Beni Kaybeden Sokaklar'da* doktorluk yapan isimsiz kadın kahraman (Aktaş 2003:126.128); *Gugu'da* anlatıcı kızın Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olan annesi (Aktaş 2003:175); *Gidilecek Bir Yer'de* İstanbul'da üniversitesinin mimarlık bölümünü burslu olarak okuyan Gülenay (Aktaş 2005b:41); *Kendine Kaçmak'ta* üniversite mezunu gazeteci Zeliha ve arkadaşları Gülcemal, Gülüzar (Aktaş 2005b:54,60,62); *Küp Şekerleri'nde* hikâyenin kadın kahramanının doktor olan kardeşi Betül, kahramanın dış doktoru olan arkadaşı Cemile ve grafikerlik yapan Menekşe (Aktaş 2005b:71,80); *Sen Uyma Hatuna'da* Nahide'nin üniversiteyi okuyan kızı (Aktaş 2005b:130); *Güz Düğünü'nde* öğretmen olan anlatıcı kadın kahraman (Aktaş 2005b:155); *Kusursuz Piknik'te* hakim arkeoloji mezunu eşi (Aktaş 2011:11); *Git Öyleyse, Bohçanı Al da Git'te* üniversite mezunu anne ve kızı (Aktaş 2011:98-101); *Sedef'e Benzemek'te* üniversite mezunu anlatıcı kadın kahraman, grafikte okuyan başörtülü isimsiz kız ile Kenan'ın İstanbul'da kütüphanecilik bölümünde okuyan başörtülü kızı (Aktaş 2011:110); *Gel-Al 84'te* İstanbul'da işletme okuyan isimsiz kız ile iletişim fakültesinde okuyan Rana (Aktaş 2011:184-187).

Cihan Aktaş'ın 9 kitapta topladığı 81 hikâyesinin 4'ünde vakanın zuhurunda doğrudan yer alan veya almayan kadın kahramanların sırf başörtülü oluşlarından dolayı üniversitelerde hocaları tarafından baskı gördükleri, baskı gören bu başörtülü kızlardan bazılarının ise üniversitelerden ayrılmak zorunda bırakıldıkları görülür. Aktaş, "Başörtülü Öğrenciler Nereden Geldiler?" başlıklı yazısında tesettürlü öğrencilerin sayısal çoğunluğunun sanıldığı gibi aksine 1951'de açılan imam-hatip okullarından veya 1980'li yıllarda darbe sonrası sağlanan koşullardan kaynaklanmadığını, bu süreci eğitimin yaygınlaştırılmasıyla birlikte kırsal kesimin insanların okuma-yazma oranının artmasına ve bunun sonucunda da kırsal kesim insanının toplumda söz sahibi olmasına bağlamaktadır. Yükseköğretimde başörtüsü sorununun ise ilk olarak 1960'tan sonra ortaya çıktığını ifade eden Aktaş, aynı yazısında sosyal bilimcilerde başörtülü öğrenci fenomenini, kentleşme fenomeniyle birlikte değerlendirme temayülünün ağırlık kazandığını ifade eder. Aktaş, yazısının devamında başörtülü öğrencilerdeki sayısal artışın arka planını ise sosyal bilimcilerin ileri sürdüğü gibi sosyal, ekonomik, sosyo-politik şartların belirlemediğini, başörtülülerin bu süreçte edilgen olarak görülemeyeceğini, aksine bu sürecin başörtülü öğrencilerin kararları sonucu oluşan bir süreç olduğunu belirtir (Aktaş 1992b:21-27).

Aktaş'ın birçok hikâyesinde üniversitelerde başörtü yasağının gündemde olduğunu görmek mümkündür. Özellikle gündemde olan bu yasağın yıllar önce ilkokullarda siyah önlük, beyaz yakalılık ile okuyanların yıllar sonra bu yasakla çelişkiye düştüklerini *Süleymaniye'den Sonra Bir Toplantı* hikâyesinde şu şekilde eleştirir:

"Okullarda başörtüsü yasağı gündemde ya... Söz sözü açıyor. Hemen hepsinin bu konuda söyleyecek sözü var: Yirmi yaşlarından sonra başörtüsü, onların hayat rotasını yeniden çizdi. Yaşanılan bunca çelişki, bazı şeyleri yarım bırakmışlık hissi yüzünden duyulan sıkıntı... Sekiz on sene kadar önce, yıllar önce siyah önlük ve beyaz yakayla çıktıkları yoldan geriye dönmüş, bütün kapıların yüzlerine çarpıldığını yaşayınca da Süleymaniye'ye koşmuşlardı. Bu yüzden, değişen marşları, değişen şarkıları, değişen çizgileri yüzünden ihanetle suçlanmaları hep izledi onları, izleyecek." (Aktaş 1992a:119-120).

Aynı hikâyesinde Ayşe ismindeki başörtülü öğrencinin başörtüsünden dolayı üniversitede sanat tarihi hocası tarafından dışlandığı ve ötekileştirildiği görülür:

"Başörtüsü yüzünden sanat tarihi hocası geçen gün ağzına geleni söyleyip dersten atmak istedi. Bunun üzerine Müslüman gençlerden birkaçı ayağa kalkıp itiraz ettiler. Başkalarının katılmasıyla tartışma büyüyünce hoca söylediklerinin yanlış anlaşıldığını söylemek zorunda kaldı ama gözlerinin altından kinle süzdü Ayşe'yi." (Aktaş 1992a:92-93).

Cihan Aktaş'ın hikâyeleri içerisinde *Babam O Yağmurlu Günü Hiç Unutmuyor* hikâyesi belki de başörtülü kızların üniversitede çektikleri sıkıntıların en belirgin olanıdır. Hikâyede, mühendislik fakültesinde okuyan başörtülü öğrenci, babası ile yağmurlu bir havada kararlaştırdıkları üzere çizim masası almak için Karaköy'ün yolunu tutarlar. Karaköy'de babanın asker arkadaşı Can Bey'in de bulunduğu Perşembe Pazarı Caddesi üzerindeki sokaklarından birinde çizim masasını alırlar. Babanın bin bir güçlükle çizim masası aldığı kızı, mimarlık yapmayı sürdürmemiştir. Çizim masası ise zamanla üzerinde yemek malzemelerinin hazırlandığı bir mutfak tezgâhına dönüşmüştür. Yıllar sonra baba, mutfaktaki bu çizim masasını her gördüğünde o yağmurlu günü ve kızının sıkıntılı üniversite yıllarını hatırlamaktadır (Aktaş 2005a:46-62). Aynı hikâye içerisinde "benin için diploma değil, Allah rızası önemli" diyen üniversitede grafikerlik okuyan başörtülü kızın, birçok kez bitirme projesinin geri çevrildiği görülür (Aktaş 2005a:48). Hikâyede ayrıca Meral adında sol görüşlü bir üniversite öğrencisi ile isimsiz dindar kadın kahraman arasında grafikerlik okuyan bu başörtülü kız hakkındaki konuşma, yazar tarafından okuyuculara *Acı Çekmiş Yüzünde* hikâyesinde ifade ettiği gibi "İnanmışım gibi yaşamazsan, yaşadığım gibi inanmaya başlarsın." (Aktaş 1996:11) mesajını verir:

"Peki o başörtülü kız hakkında ne düşünüyorsun? Mademki başını örtmeye bu kadar meraklı, niye evinde oturmuyor da grafiker olmak istiyor sence?"

'Benim de başım örtülü bir bakıma.'

'Madem öyle düşünüyorsun, gerçekten örtsene başını, hadi ört, ört de görelim. İnsanlar sana ne gözle bakacaklar! Ama mademki o kız gibi düşünüyorsun, düşündüklerini yaşa da görelim.'

‘Sanki sen düşündüklerini yaşıyor musun?’

‘Ne demek?’

‘Yani, Mao Zedung düşüncesini nasıl yaşıyorsun?’ “(Aktaş 2005a:48).

Sedef'e Benzemek'de hikâyenin kadın kahramanı annenin kızıyla birlikte dokuz günlük bayram tatilinde memlekete ziyarete gidişleri sırasında terminalde görüştüğü ve aynı zamanda eşinin uzaktan akrabası olan Kenan ile aralarında geçen diyalogda Kenan'ın İstanbul'da kütüphaneçilik bölümünü okuyan kızının da türbanlı oluşu nedeniyle düzenli olarak üniversiteye gidemediği öğrenilir (Aktaş 2011:110). *Teşekkürü Hakettiniz Bay Yargıç*'ta ise yine kılık kıyafet yönetmeliğine uymadıkları gerekçesiyle üniversiteden ayrılmak zorunda bırakılan isimsiz kadın kahramanın dramı görülür. Hikâyede, kılık-kıyafet yönetmeliğine uymadığı için aldığı cezaların sonunda üniversiteden kaydı silinen başörtülü bir kadının aynı üniversitenin siyasal bilimler fakültesinde okuyan ve daha sonra Anadolu'nun çeşitli kasabalarında kaymakamlık yapan biriyle yaptığı mutsuz evliliği anlatılmaktadır (Aktaş 1992a:9-29). Hikâye “*Teşekkürü Hakettiniz Bay Yargıç*” ismini, kendisini üniversitesinden, İstanbul'dan, arkadaşlarından ayıran, kendi ayakları üzerinde duracakken kocasına, çevresine mahkûm eden, ona ve onun gibi inancını yaşamak isteyenlere dışarıdan kalıplaşmış bir gözle bakan ‘*Bay Yargıç*’ unvanından alır:

“Giyim kuşamlarıyla kılık kıyafet yönetmeliğine ters düştükleri gerekçesiyle, son sınavlara alınmamışlardı. Daha önce fazla yaygın olmayan bir uygulamaydı bu ve zaten kendileri de bu tür yönetmeliklerle terslenen ilk örneklerdi denilebilir. Bazı arkadaşları başlarını açıp sınavlara girdiler; bazıları ise, yanaşmadılar buna. O ise, gelen yaza evlenmek üzere hazırlıklara girişmişti. Nişanlısı, aynı üniversitenin Siyasal Bilimler Fakültesinden mezun olmuş; kısa dönem askerlik için Tokat'a gitmişti. Arada sırada telefonla konuşurlardı. (Ve ne de uzun mektuplar yazarlardı birbirlerine öyle!) Evlilik öncesinin o kargaşasında, fakülte etrafındaki sorular bir bir eriyip gittiler; düğün telaşının yanında önemlerini yitirdiler. Nişanlısı ısrarla, ben seni diplomanla değil, unvanınla değil, sen olduğun için istiyorum, diyordu. O kaymakam olacaktı, kendisi de kaymakam hanımı. Önceleri ise, arkadaşlarıyla birlikte İslâmi bir atmosferin egemen olacağı kreşler açmayı planladıklarını hatırlıyordu. [...] Kılık-

kiyafet yönetmeliğine uymadıkları için aldığı cezaların sonunda üniversiteden kaydı silinmişti. Üniversitede okumanın kuralları varmış. O çatı altında kurallara uyulmadan barınamazmış kimse." (Aktaş 1992a:25).

2.İş Hayatında Ötekileştirilen Başörtülü Kadınlar

Cihan Aktaş'ın hikâyelerinde üniversitelerden sonra başörtülü kadınların yaşadıkları en büyük sıkıntılardan biri de gerek resmî, gerekse özel kurum ve kuruluşlarda başı kapalı oluşlarından dolayı iş bulamayışları, iş bulanların ise çalıştıkları yerlerde ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmalarıdır. *Üç İhtilal Çocuğu* hikâyesinde başörtülü kadınların tahsilli olmalarına rağmen başı kapalı oluşlarından dolayı iş bulamayışları, adeta eve mahkûm edilişleri hikâyenin kahramanı Fâtıma'nın ağzından şu şekilde aktarılır:

"Bugün ise beni sıkıan başarısızlık duygusu, unutulayazmış geçmişin ağırlığı ile birlikte; bütün bu yüklerle işte, hiç bir şey yokmuş gibi bütün sıkıntılarımı evliliğime yükleyerek yaşayıp gidiyorum. Ne gelirdi elimden, başörtülü iş bulamamıştım okul bittiğinde. 16 yıllık tahsilin bana verdiklerini yalnız kocama, çocuklarıma ve evime yöneltmeye alışmam, bunlarla yetinmem istendi. Oysa botanikle ilgilenmeyi de istiyordum. Dağlara kırlara gidip bitkilerle haşır neşir olayım istiyordum." (Aktaş 1992a:67).

Cihan Aktaş'ın hikâyelerinde kimi başörtülü kadınların başı açık resim vermedikleri için devlet dairelerine müracaat dahi edemedikleri görülmektedir. *Süleymaniye'den Sonra Bir Toplantı*'da başörtüsüz fotoğraf vermediği için diplomasını alamayan ve bu nedenle de öğretmenliği başvuramayan Demet adındaki başörtülü bir kadının, başlamadan sona eren meslek hayatı ve yaşamı hikâyede şu şekilde verilmektedir:

"Demet kaç sene okumuş, yine de öğretmen olamamıştı. Başörtüsüz fotoğraf vermediği için diplomasını alamadan öldü. Mezarının başında annesi, kızının okulda çektiği sıkıntılar yüzünden o amansız hastalığa yakalandığını söyleyip ağladı. Hocaları, okul yöneticilerini, yönetmelikleri suçladı." (Aktaş 1992a:102).

Cihan Aktaş'ın, hikâyelerinde üzerinde durduğu bir diğer husus da başörtülü kadınların kamusal alanlarda kılık-kiyafet yönetmeliğine aykırı davrandıkları gerekçesiyle kurum amirleri veya çalışanları tarafından çeşitli sıkıntılara maruz bırakılmalarıdır. *Süleymaniye'den Sonra Bir*

Toplantı'da devlet dairesinde çalışan başörtülü Ayşe'nin kılık-kıyafet yönetmeliğine aykırı davrandığı gerekçesiyle geri hizmete alındığı görülür:

"Kadın olduğu için aktif görevler verilmeyip arşivde dolap- lara dosya yerleştirmekle, bazen de evrak damgalamakla yetinmesi istendi. Sadece kadın olduğu için mi?.. Elbetteki, ikide birde kılık- kıyafet yönetmeliğini öne sürerek, ona yeterince müsamaha gös- terdiklerini söylüyorlar. Bir tür pazarlık için yapıyorlar bunu. Kar- şılık olarak da edilgen tutulmayı, angaryaları yüklenmeyi ve özel- likle günün kalabalık saatlerinde ortalıklarda pek gözükmemeyi kabul etmeli. Hâlâ sonuna kadar bu işte çalışma, emekli olma dü- şüncesi yok. Namaz kılmak için vakit kollamak, teftiş dönemlerin- de müfettişlerden kaçacak delik aramak... Gözlerden uzak, ona başörtülü bu haliyle bağış olarak sunulan herhangi bir iş bu gidip geldiği. Üstelik de genel seçimlerden sonra müdür değişikliği olursa, neler olabileceği belli değil." (Aktaş 1992a:123-124).

Beni Kaybeden Sokaklar hikâyesinde devlet hastanesinde doktor ola- rak görev yapan isimsiz başörtülü kadının iş yerinde yaşadığı sıkıntılar şu şekilde aktarılmaktadır:

"Yaşlı bir başhekimin sesi titreyerek, o gün ortalıkta pek görünme kızım, deyişini hatırlıyorum. Saklan ya da rapor al ya da o gün gelme, hatta ertesi gün de gelme, ille de hastanede olman gerekiyorsa beyaz doktor önlüğüyle değil de halktan biri gibi dolaş ortalıkta." (Aktaş 2003:136).

Hikâyede, çalıştığı hastanede bütün dosyalar daki fotoğraflarda ba- şının kapalı olmasından dolayı hastaneye gelen müfettişlerin gözlerinin önce kendisini aradığını, herkesin ondan başı açık olduğunu kanıtlan- masını istediklerini ancak kendisinin olduğu gibi görünmekten taviz ver- mediğini ifade eden başörtülü doktorun, hastaneye peruklu resim ver- mek zorunda kalışı ve psikolojik ikilemi şu şekilde aktarılmaktadır:

"Vesikalık fotoğraflar gerekli bana, başörtülü, peruklu fotoğraflar. Kirlili beyaz peruklu fotoğraflarımla yaşımdan büyük gösteriyorum, fark- lı bir peruk almak için ise henüz durumum belirsiz. Kanada'ya gidebi- lirmişim gibi bir hazırlık içindeyim ama biliyorum ki gitmeyeceğim, yani gitmeyeceğim. Rüyamda saç kıran oluyorum kel oluyorum. Çocuklu- ğundan bu yana saçlarımın kıvrır kıvrır gürlüğü yüzünden sıkıntı çekmi-

şimdir. Annemin bir zamanlar keçeleşmesin diye sabah akşam tararken gürlüğü parlaklığını öve öve bitiremediği saçlarımı, avuç avuç dökülme-ye başladıklarında kısacık kestirdiydim ama tamamen kazıtmak ilk kez bu sene aklıma geldi." (Aktaş 2003:130-131).

Süleymaniye'den Sonra Bir Toplantı hikâyesinde ise kadınların iş hayatında başörtüleri nedeniyle çalışanlar ve yöneticiler tarafından samiyet kisvesi altında nasıl ötekileştirildikleri gösterilir:

"Biz senin ağabeyiniz, ben senin baban sayılırım, biz kardeş gibi büyüdük canım, insanın içi temiz olmalı kızım, zamana uymak azım efendim, bu zamanda böyle kafa, mevzuat böyle buyuruyor canım, kıyafet kanunu böyle söylüyor bayan, çöl kanunları bunlar zizim, ya başını açarsın ya da... Rabıta'dan ne kadar para aldın, imin maşasısın sen, humeynici misin yoksa?" (Aktaş 1992a:86).

Gugu hikâyesinde anlatıcı kızın kılık-kıyafet yönetmeliği nedeniyle nesleğini sürdüremeyen Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenini olan annesi gibi (Aktaş 2003: 175) *Bal Festivali* hikâyesinde de başörtüleri nedeniyle nesleklerinden ayrılmak zorunda bırakılan öğretmenlerin dramlarına şahit olunur. *Bal Festivali* hikâyesinin asıl kahramanı Öğretmen Zehra'nın başörtüsü nedeniyle mesleğini bırakmak zorunda kalışı ve görev yaptığı kulda yaşadığı sıkıntılar yıllar sonra tesadüfen karşılaştığı mesai arkadaşı Nezihe ile aralarında geçen şu duygusal diyalogdan öğrenilir:

"Zehra, bizim mesleğimiz kutsal bir meslekti, bu mesleği bırakmamalıydın! Niye yaptın bunu?" diye, yüksek sesle sordu Nezihe. İşte orgulama başlamıştı. Zehra'nın gözleri doldu. 'İsteyerek bırakmadım.' dedi. Aklına o müfettiş gelmişti. 'Bu ilköğretim camiasında senin gibilere er yok.' diye sınıfta öğrencilerin yanında üzerine yürümüşü. Nezihe'ye rdi arkası kesilmeyen kovuşturmaları, okuldan atılması için kendisini ahçe kapısı önünde müfettişlerle bekleyen müdürleri, ilköğretime ispi-onlayan öğretmen arkadaşlarını, bütün bunları öne sürerek istifasını isteyen, evliliklerinin sürmesi için istifasını şart koşan kocasını anlatmalıydı ama canı konuşmak istemiyordu ki. Sadece başörtüsünün işaretti." (Aktaş 1995:55).

Göç Hatıraları hikâyesinde ise başörtülü avukatların bu durumlarından dolayı barolardan atıldıkları görülür:

“Son Havadis’in haberleri babaannenin üzüntüyle söylenmelerine yol açıyordu. Ankara’da bir avukat kız başörtüsü örttüğü için barodan atılmıştı. Bu işi aklı almıyordu babaannenin. ‘Menderes gitti, bu yüzden böyle oldu’ diyordu.” (Aktaş 2005a:32).

Cihan Aktaş’ın hikâyelerinde başörtülü kızların iş bulamadıkları (Aktaş 1992a:142), iş bulanların ise çeşitli bahaneler ileri sürülerek işten çıkarıldıkları görülmektedir. *Fesleğen Sokağı’nın Ölümü*’nde özel bir kurs-ta tarih öğretmeni olarak görev yapan Nesrin ismindeki başörtülü bir kadın, idare tarafından fikir yapısının, akidesinin⁵ bozuk görülmesi nedeniyle işten çıkarılmıştır:

“İşte, birkaç gün önce hiçbir gerekçe göstermeden onu işten atmışlar. Tarih öğretmenine ihtiyaçları kalmamış da. Sonra öğretmen arkadaşlarından biri söylemiş. Aslında idare Nesrin’in fikir yapısını, akidesini bozuk buluyormuş. Tarih konusunda edebiyat konusunda öğrencilere farklı bilgiler veriyormuş. Hele öğrencilerine bazı romanlar tavsiye ettiğini duyunca, çok çok kızmışlar. Roman okumak bir müslümana yakışır mı, müslüman siyasetle uğraşır mı, diyorlarmış.” (Aktaş 1992a:153).

Aktaş’ın hikâyelerinde bazen de *Seni Bekleyen Biri* hikâyesinde olduğu gibi başörtülü kadınların gümrüklerde, havalimanlarında bu durumları nedeniyle çeşitli sıkıntılar yaşadıklarını görmek mümkündür:

“Peki, bu yüz gerçekten benim mi, bu fotoğraftaki sahiden de benim miyim? Fotoğraflarıma benzetemez ve her açıdan bakmak isterlerdi. Başörtüsü işte öyle kapatıcı kötü niyetli kasıtlı bir şey; didik didik olmaya hazırlanmalıydınız, şöyle anneler nineler gibi önden iki ucuyla sıkıştırarak örtmemişseniz. Aynanın karşısında başımı bu kez nasıl örtsem ki diye düşünürdüm. Topluğne ya da çengelliğne kullandığımda canım sıkılabilirdi, çın çın ötmelerle...” (Aktaş 2005b:24-25).

Aktaş’ın hikâyelerinde başörtülü kadınlar sadece topluma açık kamusal alanlarda değil, özel kurum ve kuruluşlarda da dışlandığı, ötekileştirildiği gözler önüne serilmektedir. *Aile Fotoğrafı*’nda İngilizce kursunda Lale isminde, mesleği öğretim görevlisi olan başı açık bir kursiyerin, kurstaki diğer kişilere yakın ilgi göstermesine rağmen hikâyenin

⁵ bk. *akide* is. Ar.: Bir şeye inanarak bağlanış, inanç, din inancı, / *akidesi bozuk*, -ğu s*f* inancı bozulmuş olan (kinse). *Türkçe Sözlük*, TDK Ankara, 2005:54.

isimsiz başörtülü kadın kahramanına sırf başörtülü oluşundan dolayı önyargıyla yaklaştığına şahit olunur:

"Lale ilk günden sevmedi beni. Başörtüm yüzünden, bunu hissettirdi. Kapıdan girince Ayşe'ye sıcak gülüşler gönderiyor ama ben sanki aynı sırada oturmuyormuşum gibi bir geçişi var ki... Her şeye rağmen bu kursa gelmek zorundayım. Bu kursa gelen herkes de aynı şeyi söylüyor." (Aktaş 1999:40).

Cihan Aktaş'ın hikâyelerinde başörtülü kadınların kendi içlerinde de bir birlikteliğe sahip olmayışlarının eleştirildiği görülmektedir. *Söz Bozumu* hikâyesinde başörtülü Gülsüm'ün grip ilacı almak için gittiği bir eczanede kasaya bakan, kendisi gibi başörtülü olan kızı beklediği ilgiyi bir türlü göremeyişi aynı kaderi paylaşan Gülsüm'ü üzmüştür:

"Grip halsizliğinin sürmesine karşılık bir gayretle yola düşerek, eczaneye uğradı. Eczanenin kasasında bir kız oturuyor, başörtülü. Yüzünde bir zerre duygu yok. Selam vermeye bile izin yok. Her seferinde şaşıyor ve yine de selam vermekten kendini alamıyordu. Başörtülüler, onların her biri değil de özellikle bir şeyleri feda etmeyi göze alarak başlarını örtmeye devam edebilenleri, bu toplumda kendisi olarak var olma mücadelesinin olanca ağırlığına ilişkin tecrübeyi hem yalnız yaşıyorlardı hem de birbirine çok benzeyen adımlarla; o nedenle mi ilgisiz karşılıyorlardı acaba, hemcinslerinden gelen soruları... Aynı şeyleri çok yoğun yaşadığı için mi böyle oluyor, diye düşündü. Niye öyle olsundu ki... Ayrılırken gülümsemeyi denedi, biraz yapmacığa kaçmış oldu. Yine de kaptı kız gülüşünü ve hafifce cevap verdi. Yanıldığını kabul ederek yürüdü." (Aktaş 2005b:93).

Cihan Aktaş'ın, hikâyelerinde başörtülü kadınlara "*başörtülü olmanın hayatı geriden takip etmek anlamına gelmediğini, ilerlemenin başörtüsüyle birlikte olabileceği*" mesajı verilir. *Acı Çekmiş Yüzünde* hikâyesinde başörtülü kadın kahraman Hansa, başörtüsünden dolayı hayatı geriden takip etmek istemez, onunla birlikte ilerleyebileceği kadar ilerlemek ister. Ona göre başörtüsü, aynı zamanda insanları sıradanlaştıran, acıya kıymet vermeyen emperyalistlere karşı bir mesajdır (Aktaş 1996: 22). Yazar, hikâyelerinde başörtülü kadınların sabırla mücadele ettikleri takdirde kendilerini oldukları gibi topluma kabul ettirebilecekleri mesajını verir. *Sihirli Karanfiller*'de özel bir şirkette çalışan başörtülü Meryem'in öncelerde iş yerinde başörtülü oluşundan dolayı yadırganmasına ve ötekileş-

tirilmek istenmesine rağmen yılmadığı, uzun uğraşlar sonunda da iş yerindeki arkadaşlarına ve çevresine kendisini olduğu gibi kabul ettirmeyi başardığı görülür:

“Başlarda yadığayanlar, soğuk nevale diyenler olmuştu olmasına ama artık çoğunlukla saygı duyuyorlar, hatta çeşitli konularda fikrini almaya önem veriyorlardı. Bu noktaya gelinceye kadar az çekmemişti. Başınızı örtüyorsanız niye çalışıyorsunuz diye soran mı olmamıştı; başörtülü bir kadın olarak burada çalışmanız günah olmuyor mu diye çıkanlar mı olmamıştı. Bazen “Ne işiniz var burada?” diyen, küçümseyici, kimileyin kuşkulu, iş bilirliğine güvenemeyen bakışlar dikilirdi üstüne. Kime ne cevap vermesi gerektiğini biliyordu artık. Kimilerine cevabı her zaman kısa, net ve susturucu olurdu: ‘Evde oturduğumda bana kim bakacak?’ ama, aynı cevap herkese verilemezdi. Mesela hukuk müşaviri Mu-zaffer’e bunu söyleyemezdi. Hemen, ‘Bir bakan bulunur elbet,’ der, manalı manalı gülerdi. Bazıları da Songül’ün yaptığı gibi alınırlardı: ‘Yani Mericiğim, şimdi biz örtmüyoruz diye’” (Aktaş 1996:214).

3.Ailede ve Çevrede Ötekileştirilen Başörtülü Kadınlar

Kentlerde yaşayan başörtülü öğrencilerin büyük çoğunluğunun başörtüsü ve İslâm’ın güncel yorumu konularında aileleriyle ve eşleriyle birtakım sıkıntılar yaşadıkları söylenebilir (Aktaş 1992b:86-87). *Fesleğen Sokağı’nın Ölümü* hikâyesinde başörtülü kızların anne ve babaları tarafından başörtüsü takmalarından dolayı eleştirildiği, ötekileştirildi hikâyenin isimsiz kadın kahraman tarafından şu şekilde aktarılmaktadır:

“Bana onca emek vermişlerdi, benim okumam için her fedakarlığı yapmışlardı. Nankörlük etmiş, her dediklerine karşı çıkmıştım. Bu kılığım, kıyafetim, bu okuyup yazdıklarım neydi, nereden aklıma gelmişti böyle durup dururken sarınıp örtünmek, hacılık hocalık bana mı kalmıştı? Onlar beni aydın bir cumhuriyet genci olarak yetiştirmek istemişlerdi, Kur’an kursu hocası olarak değil. Böyle dindarlık olmazdı, köşe bucakta, karalara bürünerek, ana babaya karşı çıkarak... Kimden emir alıyordum, kimlere hizmet ediyordum? Kimi kınamışlardı da Allah başlarına geçirmişti benim gibisini?.. Benim gibi evlat olmaz olsundu. Mutlaka birileri var mı beni kullanan. Nurcu muydum yoksa ticani miydim? Yoksa, yoksa Humeynici miydim? [...] Bir fakültenin hakkından gelememişim, ba-

şımı açsam kıyamet mi koparmış, kendisinin başı açılmış da namusundan mı yitirmiş? Bu yaştan sonra elaleme maskara olmuşlar, eşin dostun akrabaların sorularından bıkkın usanmışlar. Ben apartmana girip çıkar-ken, acayip giyimime bakmak için konu komşu pencerelere üşüşüyor-larmış. Bana harcanan emeklere, yapılan masraflara yazıklar olsunmuş.” (Aktaş 1992a:138-139).

Yine aynı hikâyede bir babanın, kızının başörtüsünü çıkarmaya teşebbüs ettiği görülür. Bu aileler, başörtüyü kızlarındaki bütün değişimlerin temel nedeni olarak gördükleri için kızlarının “kapıcı karları” gibi başörtü takmasını “utanç verici” bir hadise olarak algılamaktadırlar:

“Babam başörtümün ucundan çekerek çıkarmaya çalışıyordu. Bendeki bütün değişimlerin sorumlusu saydığı için, onu çıkarmakla beni değiştireceğini, bana söz geçireceğini düşünüyordu herhalde. Kararı kesindi artık: Ya başımdakini çıkaracak ya da evden çıkıp gidecektim. Annemin sesi çıkmadı, çünkü o da utanç duyuyordu benden. Bizim taraflarda kapıcı karıları dışında benim gibi başı örtülü yokmuş.” (Aktaş 1992a:159).

Sedef'e Benzemek hikâyesinde ise başörtülü kızın küçükken başörtüsünün annesi tarafından makasla kesildiğine yer verilir:

“Ne tuhaf bu kız, derlerdi; tuhaf giysiler giyiniyor, garip tunikler, Japon kimonoları, Kürt şalvarları, Türkmen cepkenleri. Başını örtmeye de kalktı; annesi bütün başörtülerini makasla tek tek kesince ise öfkeye kapılıp büyük çeyiz sandığındaki kıymetli misafir çarşaflarını makasla doğradı.” (Aktaş 2011:115).

Aktaş'ın hikâyelerinde ailelerin birçoğu iyi bir evlilik yapamaya-çağı endişesiyle kızlarının başlarını örtmelerine karşı çıkarlar. *Acı Çekmiş Yüzünde* hikâyesinde babasının kuzeni İsmet ağabeyi tarafından “Mükemmellikten mükemmelsizliğe gidiyorsun.” ifadesiyle eleştirilen hikâyenin başörtülü kadın kahramanı Hansa'nın, başörtülü oluşunun babasında hayal kırıklığına neden olduğu görülür.

“Aslında babası için de bir hayal kırıklığı olmalıydı. Belki kızında bir şair çılgınlını yeğlerdi. Diğer akademili kızlar gibi kılık kıyafetiyle, takarıyla, saç modeliyle sanatçılığını, toplumdaki farklı yerini vurgulamasını beklerdi. Kocaman küpeler takmasını, saçlarını rengarenk boncuklarla süsleyerek tel tel örmesini yeğ tutardı.” (Aktaş 1996:26).

Beni Kaybeden Sokaklar hikâyesinde çalıştığı hastanede başını açmak istemeyen başörtülü doktorun ise bu tutumundan dolayı annesi ve annesinin arkadaşı Ayten Hanım tarafından inatçılıkla suçlandırıldığı ve eleştirildiği görülmektedir:

“Hayır kızım, annen haklı burada inatçılık ediyorsun, bir defacık açsan ne olur ki... Sadece bir defacık açıp kapatacaksın. Açar mı hiç, dedi annem, oldum olası keçi inadı var onda. İyi ama dedim, olduğum gibi bilsinler beni, niye olduğumdan farklı görüneyim insanlara... İyi güzel de kızım, dedi Ayten Hanım, herkes gönlünün istediği gibi yaşamıyor ki bu dünyada! Bizler istemediğimiz halde nelere nelere boyun eğdik bu yaşamımıza kadar, değil mi... Ama insan bir karar alırken önce kendi vicdanının sesini dinlemeli.” (Aktaş 2003:130).

Aktaş'ın hikâyelerinde başörtülü kızların sadece birinci dereceden akrabaları tarafından değil, ikinci derecedeki akrabaları tarafından da dışlandığı, ötekileştirildiği görülmektedir. *Sedef'e Benzemek*'te başörtülü kız, dindar olan akrabası Sinan tarafından mahremiyet inancı nedeniyle ötekileştirilir. Hikâyede, başörtülü kadın kahramanın aynı zamanda akrabası olan Sinan'ın, başı açık olan Lale ile konuşmasına rağmen kendisi gibi inançlı başörtülü kadın kahramana sahip çıkmaması ve Sinan'ın kendisiyle olan çelişkisi şu şekilde aktarılır:

“Her konuda benden tutucu ama ne hikmetse Lale ondan rahatsız olmuyor. [...] Herkes onu gülererek dinliyor. Sinan bile. Ama Sinan akrabamız olduğu halde, mahremiyet inancı nedeniyle benimle konuşmuyor.” (Aktaş 1999:40).

Aktaş'ın hikâyelerinde öne çıkan diğer bir husus ise başörtülü evli kadınların, kariyerlerini inançlarının önünde gören dindar kocalar tarafından ötekileştirilmesidir. *Basamaklar* hikâyesinde mesleki kariyer açısından eşinin başörtülü oluşunu engel olarak gören kaymakamın, sırf makam hırsı ve koltuk merakı uğruna eşinden peruk takmasını istediğine şahit olunur (Aktaş 2005b:33). *Kusursuz Piknikte* ise hikâyenin erkek kahramanı Başkatip, karısının geleneksel giyimli hâlini beğenmez hatta onu modern giyimli valinin eşiyile kıyaslar (Aktaş 2011:13,21). *Şemsiyenin Altında* hikâyesinde ise başörtülü kadınlar sadece kendi aileleri tarafından değil, eşlerinin aileleri tarafından da giyim kuşamlarından dolayı eleştirilir (Aktaş 1996: 65).

4.Sokakta Ötekileştirilen Başörtülü Kadınlar

Cihan Aktaş'ın hikâyelerinde başörtülü kadınların sadece üniversitelerden, devlet dairelerinden ya da özel kuruluşlardan değil, aynı zamanda sokaktaki vatandaşlar tarafından da dışlandıkları, ötekileştirildikleri görülür. *Teşekkürü Hakettiniz Bay Yargıç* hikâyesinde kendisini 'imtiyazlı grup'un sözcüsü gibi gören sokaktaki adamın, başörtülü bayanları önce bakışlarıyla, sonra da eyleme dönüştürdüğü cümleleriyle nasıl ötekileştirdiği şu şekilde aktarılır:

"Uzun paltolu bir adam silueti bölüyor düşüncelerini. Kendisine yönelik ağır mu ağır bakışlar, onun mu? Kim bu adam, niçin böyle bakıyor ve ne hakla? Fötr şapkalı, kareli yün atkılı, siyah kravatlı ve takım elbisesinin içinde yelekli her hangi memur emeklisi izlenimi uyandırır böyleleri. İyi de, niye böyle kaskatı duruyor doğrusu. Kızgın, öfkeli bakışları sanki delici iki ok. Ne sanıyor kendini bu adam? Sonunda konuşuyor da 'Şu hale bak, şu rezalete bak.' diyor, buz gibi sesiyle homurdanarak. 'Mantar gibi de ha babam bitiyorlar. Nerden çıkıyorlar, nereden geliyorlar? Kim arka çıkıyor bunlara? Bu caddeye kadar çıkacak cesareti de var. Ne böyle her yerde he zaman karşımda... İçimi karartıyorsunuz yahu. Daha kurutulmadı mı kökünüz, ha?" (Aktaş 1992a:11-12).

Fesleğen Sokağı'nın Ölümü hikâyesinde sokaktaki insanların, apartmanlarda oturanların başörtülülere olumsuz bakışları verilirken (Aktaş 1992a: 139,162), *Aile Fotoğrafı*'nda ise sokaktaki insanların başörtülülere olan tepkisi, bu tepkinin bu kızlar üzerindeki psikolojik yansıması hikâye içerisinde şu şekilde verilmektedir:

"Taksim'den Sarıyer minibüslerine gidiyorduk. Kaldırımında adamın biri arkamızdan, 'Çıkarın şu başörtüleri artık!' diye bağırdı. Başörtümü çıkarıp yüzüne fırlatasım geldi. Sonra da, ağresifsin diyorlar." (Aktaş 1999:44).

Aktaş'ın hikâyelerinde aynı zamanda yurt dışında gurbetçi başörtülü kadınların da ötekileştirildiği vurgulanır. *Fıstık Ağacındaki Ev* hikâyesinde Almanya'da yaşayan başörtülü Macide Hanım'ın şahsında Batı'nın başörtülü kadınlara olumsuz bakışı bir televizyon programında şu şekilde yansıtılmaktadır:

"Bakınca çirkin görürler Macide'yi. Mısırlı o yazar gibi. İki sene kadar önceydi, ZDF'de Mona Liza programına çıkmıştı. Ko-

cası üzerinde durduğu için, o sırada daha bekar olan kızıyla geçmişlerdi televizyonun karşısına. Kızı tercüme ediyordu. 'Çirkinleşmek için örtü' diyordu kadın yazar, 'Çirkinleşmek için sarınıp bürünüyorlar. Oysa zaten çok çirkinler, çok çirkinler, çok çirkin.' "(Aktaş 1996:166).

Gidilecek Bir Yer hikâyesinde de Fransa'da sokak ortasında "ak saçları lüle lüle" olmuş Fransız bir kadın tarafından şiddete maruz kalan başörtülü Gülenay kahraman olarak seçilir:

"Bir keresinde ana caddelerden birinde ak saçları lüle lüle bir kadın yanımdan geçerken dirseğiyle vurdu bana. Kaldırım kenarında modern hayatın hızını ve karmaşasını protesto etmek için beyazlara bürünmüş dervişi izliyordum." (Aktaş 2005b:49).

Fesleğen Sokağının Ölümü hikâyesinde ise hikâyenin başörtülü kadın kahramanı Nesrin'in gözünde turistlerin başörtülü Müslüman kadınlara olumsuz bakışı, bu bakışın başörtülü kızlar üzerindeki olumsuz yansımaları şu şekilde verilmektedir:

"Nesrin ilerideki turist grubunu gösteriyor. Turistler bize bakıyorlar, uzun sarı saçları atkuyruklu, hem de küpeli erkek turist fotoğrafımızı çekmek istiyor. Bizi ilginç buluyorlar besbelli. Egzotik, Osmanlı, oryantal, çağdışıyız. Belki de batı modernizmine karşı bir tepkiyiz, modernizm ile İslâm arasında kalmış Türkiye'nin İslâm'a çevrili yüzü biz gözlerinde. Belki korkuyorlar ürküyorlar bizden, belki merak ediyorlar. Ama gözlerinde fosil yakalamış gibi heyecanlı bakışı bunca uzaktan görüyorum. Sırf bunun için bile karalara kapkaralara bürünüp Kur'an okuyarak dolaşabilirim sokaklarda. Sırf kimsenin hoşuna gitmek zorunda olmadığımı anlatmak için bile..." (Aktaş 1992a:152).

Aktaş'ın hikâyelerinde Kırmızı Kayaya Tutunmuş Olarak Suda hikâyesinde olduğu gibi başörtülülerin özel alan olarak gördükleri kadın plajlarında dahi rahatsız edildikleri görülür:

"Su durgun, pek denizanası da bulunmuyor. Yine de kendini yabancı hissediyordu plaj ahalisine. Kabine çarşafı girip bikinili çıkan kızlar görmeye çoktan alışmıştı, fakat plaj için varsayılan su sınırının hemen kıyısından geçen, bazen de sınırı açıkça ihlal eden motorların kadınlar arasında yol açtığı kargaşa sinirlerini bozuyordu. Kötü, yanlış, muhataralı bir durumun içinde boğulmaya başladığını duyurdu o zaman ve suyun

içinde değilken bile, nefes almakta zorlanmaya başlıyordu. Kargaşa, kendini başka bir şeyle meşgul edemediğinde onu da içine alıyor ve paniğinin bilinmesine sebep oluyordu.” (Aktaş 2011: 48-49).

Aktaş burada kabine çarşafla grip bikinili çıkan kızların çelişkilerine dikkat çekerken, özel alan sınırını ihlal eden su motorlarının başörtülü kadınlar üzerindeki psikolojik yansımalarını da gözler önüne sermektedir.

Sonuç

Kendisini feminist olarak kabul etmeyen Cihan Aktaş, hikâyelerinde kadın duyarlılığını inanç perspektifinde ele alan İslâmî bir yazardır. Yazar, hikâyelerinde sistemin ve modernizmin kamusal ve özel alanda başörtülülerin yaşam alanlarını sınırladığını, başörtülü dindar kadınların üniversitede, işte, sokakta, ailede ve çevrede nasıl ötekileştirildiğini entelektüel bir bakışla gözler önüne sermektedir. Hikâyelerinde kamusal alanda uygulanan kılık-kıyafet yönetmeliğinin sokakta ve özel alandaki olumsuz yansımalarını sosyolojik boyutuyla analiz eden Aktaş, dindar kadınlar için özel alanın gerekliliğine dikkat çekmektedir. O, hemen hemen her hikâyesinde başörtülü dindar kadınlara öteki olmadıklarını, bütün baskı ve ön yargılara rağmen yılmadan, İslâmî yaşam tarzından ödün vermeden yaşamının mümkün olabileceği mesajını vermektedir. Aktaş'ın hikâyelerinde yaşadığı hayatı değiştirmeye çalışırken zorluklar yaşayan ancak bu hâllerinden -Allah'ın rızasını kazanacaklarını düşündükleri için- şikâyetçi olmayan başörtülü kahramanlar hep ön plandadır.

Kaynakça

- AKTAŞ, Cihan. *Tanzimat'tan Günümüze Kılık Kıyafet ve İktidar 1*, Nehir Yayınları, İstanbul 1991.
- AKTAŞ, Cihan. *Üç İhtilal Çocuğu*, Nehir Yayınları, İstanbul 1992a.
- AKTAŞ, Cihan. *Tesettür ve Toplum Başörtülü Öğrencilerin Toplumsal Kökeni Üzerine Bir İnceleme*, Nehir Yayınları, İstanbul 1992b.
- AKTAŞ, Cihan. *Son Büyüklü Günler*, Nehir Yayınları, İstanbul 1995.
- AKTAŞ, Cihan. *Acı Çekmiş Yüzünde*, Nehir Yayınları, İstanbul 1996.
- AKTAŞ, Cihan. *Suya Düşen Dantel*, Nehir Yayınları, İstanbul 1999.
- AKTAŞ, Cihan. *Halama Benzediğin İçin*, Pınar Yayıncılık, İstanbul 2003.

AKTAŞ, Cihan. *Ağzı Var Dili Yok Şehnazat*, Kapı Yayınları, İstanbul 2005a.

AKTAŞ, Cihan. *Duvarsız Odalar*, Kapı Yayınları, İstanbul 2005b.

AKTAŞ, Cihan. *Bacı'dan Bayan'a İslamcı Kadınların Kamusal Alan Tecrübesi*, Kapı Yayınları, İstanbul 2005c.

AKTAŞ, Cihan. *Azize'nin Son Günü*, Nehir Yayınları, İstanbul 2006.

AKTAŞ, Cihan. *Kusursuz Piknik*, İz Yayıncılık, İstanbul 2011.

ALTUNTAŞ, Nezihat. *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar*, Orion Kitapevi, Ankara, 2012.

BARBAROSOĞLU, Fatma Karabıyık. "Yazmak Yaşamaya Mani Değil", *Dergâh Dergisi*, İstanbul: sayı 68, Ekim 1995:13-14.

BAŞKAYA, Fikret. *Kavramalar Sözlüğü II*, Maki Basın Yayın Ankara 2006.

HARMANCI, Abdurrahman. "Cihan Aktaş'ın Azize'nin Son Günü Adlı Öykü Kitabında Azerbaycan ve Azeriler", *Turkish Studies Academic Journal*, Volume 6/3, Summer 2011 <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.25-65> (ET:01.11.2012)

HAZER, Gülsemin. "Kadın Öykü Yazarlarının Bireysel ve Kurgusal Sorunları", *Hece Öykü Dergisi* Ankara: sayı 8, Nisan-Mayıs 2005:46,49.

MORAN, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, Cem Yayınevi, İstanbul 1991.

ORHAN, Selçuk. *Acemi Şansı*, Birun Yayınları, İstanbul, 2004.

SU, Hüseyin. "Dağınık Dünyaların Öyküleri", *Hece Dergisi*, Ankara: sayı 14, Şubat 1998:54-56.

SÜMEYRA, Cemile / ALVER, Köksal. "Kadın Öykücüler ve Toplumsal Hayat", *Hece Öykü Dergisi*, Ankara: sayı 8, Nisan-Mayıs 2005:76.

TOSUN, Necip. "Kadın Öykücülerde Cinsellik ve Kadının Kimlik Arayışı", *Hece Öykü Dergisi*, Ankara: sayı 8, Nisan-Mayıs 2005:99-100.

Türkçe Sözlük, TDK Ankara, 2005:54.